

ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻ ԿԱՄՕՔՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՄԻ ԱԶԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԳՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿՈՅ

ՇՆՈՐՀՔ, ՄԵՐ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ Ի ՏԵԱՌՆԷ ԵՒ ՈՂՋՈՅՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ Ի ՄԵՆՋ ԵՒ ՕՈՒՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՋՈՅ ՍՐԲՈՅ ՀՕՐԵ ՄԵՐՈՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱԲՈՐԲԻՆ

Ազատ ու անկախ ապրելու տենչը եւ կամքը, նոյնիսկ իմացեալ մահով, հայ ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան ամենէն յատկանշական երեւոյթներէն մէկը դարձած է՝ Հայկ Նահապետէն սկսեալ: Հարուստ է մեր պատմութիւնը բռնակալութեան դէմ հերոսական մարտնչումներով:

Այսպէ՛ս եղաւ 28 Մայիս 1918 թուականը մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, երբ հայ ժողովուրդը, բոլոր ժամանակներու Վարդան Մամիկոնեաններու ու Ղեւոնդ Երեցներու հաւատքով թրծուած եւ վճռակամութեամբ զինուած, վերահաստատեց ինքնուրոյն պետականութեամբ իր հայրենի հողին վրայ ազատօրէն ապրելու իր հաւաքական կամքը: Ծշղորոշիչ նշանակութիւն ունեցող դարձակէտ մըն է Մայիս 28ը՝ Կիլիկեան Թագաւորութեան անկումէն յետոյ, 1375ին, օտար ուժերու ենթակայ դարձած հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Նախախնամական ինչ տնօրինութիւն. երբ տակաւին մի քանի տարիներ առաջ, Օսմանեան կայսրութեան մէջ տեղի կ'ունենար հայոց ցեղասպանութիւնը, Երեւանի մէջ կը բարձրանար հայ ժողովուրդի անկախութեան դրօշը՝ եռագոյնը...:

Դիւրին չեղաւ Մայիս 28ով խորհրդանշուող Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան հաստատումը: Արդարեւ, Համաշխարհային Առաջին Պատերազմին թողած վերքերը չդարմանուած, Ռուսիոյ մէջ տեղի կ'ունենար Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը, 1917ին, որուն հետեւանքով ռուսերը կը հեռանան Կովկասէն՝ առանձին ձգելով հայերը Թուրքիոյ դիմաց: Արտաքին ճակատին վրայ, Հայաստանը շրջապատող պայմանները ու շրջանին առջնուած աշխարհաքաղաքական շահերը ի նպաստ մեզի չէին: Ներքին ճակատի վրայ, դիւրաբեկ էր Հայաստանը ու չուներ կազմակերպուած բանակ ու առողջ տնտեսութիւն:

Ահա այս կացութեան մէջ թրքական բանակը կը սկսի շարժիլ Երեւանի ուղղութեամբ: Հայկական փոքր բանակով փաստօրէն դժուար էր պաշտպանել Մեւ ծովէն մինչեւ Վասպուրական երկարող ռազմաճակատը: Հայ ժողովուրդը կը գտնուէր նոր Աւարայրի մը դիմաց: Վճռադրոշմ այս պահուն, Արամ Մանուկեան կը հռչակուի գերագոյն ղեկավար: Մեր ողջ ժողովուրդը, մեծ թէ փոքր, հոգեւորական թէ աշխարհական, մտաւորական թէ շինական, կ'ընդառաջէ Արամի կոչին եւ Ղարաքիլիսայի, Սարդարապատի եւ Բաշ Ապարանի մէջ կը կռուի «ազատութիւն կամ մահ» նշանաբանով ոգեզինուած, հայրենիքի անկախութեան համար արիւն թափելու գիտակից յանձնառութեամբ: Երեւանի դռներուն առջեւ տեղի ունեցած այս ճակատագրական ճակատամարտէն յաղթական դուրս եկած հայ ժողովուրդը կը հռչակէ իր հայրենիքի անկախութիւնը:

Պատմական Հայաստանի փոքր հողաշերտին վրայ ծնած Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը դիմագրաւէ լուրջ տագնապներ. ամենուրեք գաղթականներ ու որբեր, սով ու համաճարակ եւ ո՛չ մէկ արտաքին օգնութիւն: Հակառակ նորանկախ Հայաստանը շրջապատող ներքին ու արտաքին սահաւոր դժուարութիւններուն, երկիրը աստիճանաբար կ'ունենայ իր խորհրդարանը, կառավարութիւնը, դատական իշխանութիւնը եւ բանակը. կը ճշդուի հանրապետութեան եռագոյն դրօշը, կը հնչէ «Մեր հայրենիք»ը եւ Հայաստանը կ'ունենայ միջազգային ճանաչում:

Հայաստանի անկախութեան կերտումին մէջ նշանակալից դեր կ'ունենայ հայ եկեղեցին: Գարեգին Վրդ. Յովսէփեան (այսպէս Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, 1943-52, մասնակից կը դառնայ Սարդարապատի կռիւներուն՝ իր հրաշունչ քարոզներով քաջալերելով մեր զինուորները: Գեորգ Ե. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս կոչ կ'ուղղէ մեր ժողովուրդի գաւակներուն՝ «յոյս չդնել օտարի վրայ» եւ ի մի խմբել «մեր ազգային բոլոր կարողութիւնները»... ի փառս ազատ հայրենիքին»: Սահակ Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս, տառապանքի ճիրաններուն մէջ տուայտող Կիլիկեան Աշխարհէն իր աղօթքը կը բարձրացնէ առ Աստուած աղաչելով, որ «Տաւրոսը Մասիսին կապող եւ հայ արիւնով գեղազարդուած ծիածանը ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայութեան համար ըլլայ Աւետեաց երկիրը, ամբողջական եւ անկախ Հայաստան առաջնորդող հրեղէն սիւնը»: Յովհաննէս Թումանեան, մտաւորականութեան թարգմանը հանդիսանալով, կը բացագանչէ՝ «արդէն իրականութիւն է երկրուայ մեր երազը. ազատ է Հայաստանը, ամբողջ աշխարհի կողմից ճանաչուած ինքնուրոյն հանրապետութիւն է նա, իր եռագոյն դրօշով կանգնած միւս պետութիւնների շարքում»:

Յեղասպան Թուրքիան կը շարունակէ իր սուրը ճօճել Հայաստանի ուղղութեամբ: Չանագան ճակատներու վրայ յաջորդական յարձակումներ, տնտեսական պաշարում ու դիւանագիտական ճնշում կը սկսին մաշեցնել Հայաստանի ներուժը: Ռուսիայէն ակնկալուած զինուորական ու տնտեսական օժանդակութիւնը չ'իրականանար: Սեւրի Դաշնագրի ստորագրութեամբ, Օգոստոս 10, 1920ին, Հայաստանի առջեւ բացուած յուսակից հորիզոնները շուտով կը մթազնին: Հայաստանը կը մնայ, ինչպէ՛ս Հայաստանի Հանրապետութեան վերջին վարչապետը Ս. Վրացեան կ'ըսէ՝ «պոչուիկեան մուրճի եւ թրքական սայի միջեւ»:

Պատմութեան մէջ ճակատագրական պահեր կան, որոնց դիմաց հարկ է հեռու մնալ արկածախնդրական մօտեցումներէ ու կողմնակի նկատումներէ, եւ ճիշդ կողմնորոշում որդեգրել՝ մեկնելով ազգին ու հայրենիքին ընդհանրական ու գերագոյն շահերէն: Արդարեւ, առճակատում Սովետական Միութեան հետ կրնար կործանումի առաջնորդել Հայաստանը. հայրենիքի փրկութիւնը ամէն բանէ վեր էր: Վտանգալից այս պայմաններուն մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդայնացումը, 2 Դեկտեմբեր 1920ին, ամբողջատիրական վարչակարգին ծանր ու դառն հետեւանքները կրելով հանդերձ, ճիշդ ճանապարհն էր:

Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած Փետրուարեան ժողովրդային ապստամբութիւնը, 1921ին, համայնավար բռնատիրական վարչակարգին դէմ, առիթ կու տայ Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած Ապրիլ 24ը յիշեցնող՝ ձերբակալութիւններու, արսորի ու մահուան...: Ժողովրդային ճնշումին տակ Հայաստանէն հեռացած համայնավար իշխանութեան տեղ Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը ստանձնած «Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէն» չ'էր կրնար փրկել անպաշտպան մնացած եւ սովի ու համաճարակի մատնուած հայրենիքը:

Ապրիլ 2, 1921ին Կարմիր Բանակը կը քալէ դէպի Հայաստան: Հայաստանի Հանրապետութեան վերջին ղեկավարները կը հեռանան Հայաստանէն՝ իրենց հետ տանելով անկախ հայրենիքի եռագոյնը, Սփիւռքի մէջ շարունակելու Հայաստանի անկախութեան գաղափարական պայքարը:

Մարդկային դարաւոր պատմութիւնը կը վկայէ, թէ վարչակարգերը ժամանակաւոր են, որքան ալ զօրեղ յենարաններ ունենան. յաւերժական են ազգերը՝ իրենց հայրենիքով ու մշակոյթով: Համայնավար վարչակարգը չկրցաւ սպաննել անկախութեան գաղափարը հայրենի ժողովուրդի կեանքէն ներս. իսկ Սփիւռքէն ներս իր բաժանարար քաղաքականութեամբ չկրցաւ մարել յոյսը անկախութեան ու նսեմացնել ամբողջական Հայաստանի՝ ամբողջական հայութեամբ տեսլականը: Եւ այսպէ՛ս, Մայիս 28, 1918ին ստեղծուած Հայաստանի առաջին Հանրապետութիւնը եւ Դեկտեմբեր 2, 1920ին պայմաններու պարտադրանքով վարչաձեւի փոփոխութեան ենթարկուած Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Մեպտեմբեր 21, 1991ին կը վերահաստատէ իր անկախութիւնը:

Անկախութիւնը սրբազան արժէք է ու զայն կերտողը ու պաշտպանողը ժողովուրդն է: Հետեւաբար, Հայաստանի անկախութիւնը գաղափարական ու քաղաքական մօտեցումներէ ու տարբերութիւններէ վեր պէտք է մնայ: Հայոց ցեղասպանութեան յաջորդող տարիներուն ու համաշխարհային տագնապալից պայմաններուն մէջ ստեղծուած Հայաստանի առաջին Հանրապետութիւնը համահայկական խորունկ նշանակութիւն ունի: Այս ենթահողին վրայ հարկ է արժեւորել ու նշել 100ամեակը այս պատմական դէպքին:

Կովկասը միշտ եղած է լեցուն ներքին առճակատումներով եւ ենթակայ՝ հեռաւոր թէ մօտաւոր ուժերու աշխարհաքաղաքական շահերուն ու դիրքորոշումներուն: Կորսնցուցիւնք Հայաստանի առաջին անկախութիւնը՝ մեր շուրջը փչող զօրեղ քամիներուն հետեւանքով: Այսօր եւս Կովկասը կը գտնուի նոյն կացութեան մէջ: Հետեւաբար, զգոյ՛շ, ժողովուրդ հայոց, ճիշդ կարդանք «ժամանակի նշանները»... չհեռանանք հայրենի հողէն, հաւատարիմ մնանք հայրենիքի անկախութիւնը իրենց արիւնով կերտած մեր հին թէ նոր հերոսներու սրբազան կտակին. հզօրացնենք Հայաստանը իր բանակով, տնտեսութեամբ ու միջազգային դիւանագիտական կապերով: Հայաստանի ու Արցախի պետականութեան ամրացումը ու անկախութեան ամրապնդումը հիմքն են մեր ազգային պահանջատիրութեան ու երաշխիքը՝ մեր ազգի պայծառ ապագային:

Արդ, 1 Յունուար 2018ին, Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան 100ամեակի սեմին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի Մայրավանքէն սոյն Հայրապետական Սրբատառ Կոնդակով կոչ կ'ուղղենք.-

– Մեր **թեմերուն**, Հանրապետական Մաղթանքի կատարումով, հրապարակային հանդիսութիւններով եւ այլազան ծրագիրներու իրագործումով, հանդիսաւոր կերպով նշելու այս կարեւոր թուականը մեր ժամանակակից պատմութեան:

– Մեր **կազմակերպութիւններուն**, միասնական ոգիով ու ժողովրդային լայն մասնակցութեամբ ու զանազան ձեռնարկներու ճամբով, արժեւորելու պատմական այս դէպքը հայ կեանքէն ներս:

– Մեր **կրթական կառոյցներուն**, հայակերտումի մեր ճիգին մէջ յատուկ կարեւորութեամբ շեշտելու անկախութեան իմաստը, որպէ՛ս ամուր հիմքը մեր հայրենիքի հզօրութեան ու ազգին յաւերժութեան:

– Մեր **մտաւորականներուն**, աշխատասիրութիւններու ու դասախօսութիւններու ճամբով վերլուծելու եւ վերարժեւորելու առաջին Հանրապետութեան դերը՝ Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ, անկախութեան ոգիին ու տեսլականին արծարծ պահպանման եւ Հայաստանի երկրորդ անկախութեան ստեղծման մէջ:

– Մեր **ժողովուրդի գաւակներուն**, 100ամեակին առիթով՝ կարդալով, լսելով ու զանազան ձեռնարկներուն մասնակցելով, լայն ծանօթութիւն ունենալու Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան մասին եւ անդրադառնալու անկախութեան եզակի կարեւորութեան մեր ժողովուրդի կեանքէն ներս:

Պէտք է հաւատարիմ մնալ արիւնով ու քրտինքով կերտուած հայրենիքի անկախութեան ու զայն պաշտպանել ամէ՛ն գնով: Այս է պատգամը Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան 100ամեակին: Անկախութեան ճանապարհին արիւն թափողները հերոսներ ու նահատակներ են: Հետեւաբար, եկէք խոնարհի՛նք Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան ստեղծման ու պաշտպանութեան, ինչպէ՛ս նաեւ Մայիս 28էն մինչեւ այսօր, Հայաստանի Հանրապետութեան ու Արցախի անկախութեան համար պայքարած, ծառայած ու նահատակուած մեր բոլոր՝ յայտնի թէ անյայտ հերոսներուն անմեռ յիշատակին առջեւ:

Ողջ լըրուք ի Տէր, զօրացեալք շնորհօք Ս. Հոգւոյն եւ յաւէտ օրհնեալ ի Մէնջ: Ամէն:

Տոաւ կոնդակս ի Կաթողիկոսարանիս
Ի դռուն Մայր Տանարիս Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին
Որ յԱնթիլիաս, Լիբանան
Ի 16 Յունուարի, 2018 թուին Բրիստոսի, եւ
Ի թուին Հայոց ՌՆԿԷ:
Ընդ համարս ՎՆԿԷ:

**ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿՈՅ**